

Dvojezičnost kod djece rane i predškolske dobi

Grgić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:045375>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MATEA GRGIĆ

ZAVRŠNI RAD

DVOJEZIČNOST KOD DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI

Petrinja, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK U PETRINJI
PREDDIPLOMSKI STUDIJ RANI I PREDŠKOLSKI
ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD

Matea Grgić

DVOJEZIČNOST KOD DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI

Mentor: doc. dr. sc. Alenka Mikulec

Petrinja, rujan 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD
 2. DVOJEZIČNOST I PODJELA DVOJEZIČNOSTI
 - 2.1. Složena i koordinirana dvojezičnost
 - 2.2. Subtraktivna i aditivna dvojezičnost
 - 2.3. Istovremena ili naknadna/slijedna dvojezičnost
 - 2.4. Rana i kasna dvojezičnost
 - 2.5. Okomita dvojezičnost
 - 2.6. Govorna i znakovna dvojezičnost
 - 2.7. Uravnotežena i neuravnotežena dvojezičnost
 - 2.8. Pasivna i aktivna dvojezičnost
 - 2.9. Višejezičnost
 - 2.10. Prestižna dvojezičnost
 3. JEZIČNI I DVOJEZIČNI RAZVOJ
 4. PREDNOSTI DVOJEZIČNOSTI
 5. ULOGA RODITELJA U RAZVOJU DVOJEZIČNOSTI KOD DJETETA
 6. UPITNIK
 7. ZAKLJUČAK
- LITERATURA
- IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA
- ZAHVALA

SAŽETAK

U ovome radu fokus je na teorijskom opisu dvojezičnosti, uz prikaz jezičnoga ponašanja djece u jednoj dvojezičnoj obitelji. Podaci prikazani u teorijskom dijelu rada rezultat su istraživanja tekstova o dvojezičnosti u knjigama, stručnim člancima i na internetu, dok je u drugom dijelu rada opisan intervju u kojemu je potvrđena primjena pristupa „jedan roditelj – jedan jezik“ u jednoj dvojezičnoj obitelji.

Dvojezičnost je vrlo kompleksna pojava, koja postaje sve značajnija, kako govornicima različitih jezika tako i znanstvenicima i stručnjacima u području jezikoslovlja i poučavanja jezika, naročito u današnje vrijeme kada gotovo da i nema jednojezičnih govornika. O dvojezičnosti postoji niz definicija u literaturi, a najosnovnije objašnjenje je da dvojezičnost podrazumijeva služenje dvama jezicima. Osim definicija dvojezičnosti, u ovome radu navedene su podjele dvojezičnosti prema Jelaska i sur. (2005). Nadalje, budući da je za jezični i dvojezični razvoj potrebno poznavati dijete i njegove mogućnosti te osigurati bogato jezično okruženje, nužno je naglasiti važnost roditelja u razvoju dvojezičnosti kod djeteta, jer oni svojom dosljednošću, strpljivošću i motivacijom mogu značajno doprinijeti uspješnom usvajanju dvaju ili više jezika kod svoje djece. Brojna su istraživanja pokazala prednosti dvojezičnosti, naročito u ranoj dobi. Neke od spomenutih prednosti su da su dvojezični govornici suosjećajniji, kreativniji te brže pronalaze rješenja za različite probleme. Osim navedenih prednosti, dvojezičnost doprinosi bržem sklapanju prijateljstava, olakšava putovanja u druge zemlje, a donosi i brojne komunikacijske, kulturalne i kognitivne prednosti govornicima dvaju ili više jezika.

Ključne riječi: dvojezičnost, jezični i dvojezični razvoj, prednosti dvojezičnosti.

SUMMARY

In this thesis the focus is on the theoretical description of bilingualism in addition to the description of language behaviour of children in one bilingual family. The data in the theoretical part of the thesis result from the research into data on bilingualism found in books, professional articles and on the internet, while the second part of the thesis describes an interview with a mother of a bilingual family where the implementation of the principle “one parent – one language” was confirmed.

Bilingualism is a very complex phenomenon, the significance of which is constantly growing, both for the speakers of different languages, as well as for scholars and experts in the field of linguistics and language teaching, especially nowadays, when there are almost no monolingual speakers in the world. There are many definitions of bilingualism in professional literature, with the simplest of them describing bilingualism as the use of two languages. In addition to the definitions of bilingualism, this thesis will present types of bilingualism, listed in Jelaska et al. (2005). Furthermore, since language and bilingual development require understanding of a child and his/her abilities and insuring a rich language environment, it is important to emphasize the role of parents in developing bilingualism in children. They can significantly contribute to the successful acquisition of two or more languages through their consistency, patience and motivation. Numerous studies have shown benefits of bilingualism, especially at an early age such as compassion, creativity and finding solutions faster. In addition, bilinguals make friends faster, it is easier for them to travel to other countries, and there are numerous communication, cultural and cognitive benefits for them.

Keywords: bilingualism, language and bilingual development, advantages of bilingualism

1. UVOD

Učenje ili usvajanje dodatnoga jezika (drugoga ili stranoga) povezuje se s brojnim komunikacijskim, kulturološkim i kognitivnim prednostima za dvo- i višejezične govornike, a kao primjer može se izdvojiti razvijanje pozitivnih stavova i znanja o drugim ljudima i kulturama ili mogućnost školovanja i studiranja u stranim zemljama npr. u sklopu ERASMUS + programa u Europi. Osim toga, poznato je da često postoje određene barijere između ljudi, a jedna od njih može biti i jezična barijera koja otežava komunikaciju i stvaranje novih prijateljstava. Dvojezične osobe mogu doprinijeti smanjenju takvih barijera (Baker i Jones, 1998). Stoga je dvo- i višejezičnost u fokusu brojnih istraživanja, no unatoč tomu stručnjaci se još uvijek nisu usuglasili oko jedinstvene definicije pojma dvojezičnosti.

Kada govorimo o dvojezičnosti, važno je naglasiti i da postoje različite vrste dvojezičnosti. U ovome će radu biti prikazane neke od podjela dvojezičnosti navedene u Stančić i Ljubešić (1994): složena i koordinirana dvojezičnost, i subtraktivna i aditivna dvojezičnost, te podjela koju navode Jelaska i sur. (2005): istovremena ili naknadna dvojezičnost, rana i kasna dvojezičnost, okomita i vodoravna dvojezičnost, govorna i znakovna dvojezičnost, uravnotežena i neuravnotežena dvojezičnost, pasivna i aktivna dvojezičnost. Također će ukratko biti opisana višejezičnost i prestižna dvojezičnost.

Budući da su u središtu ovoga rada djeca rane i predškolske dobi, uz opis jezičnoga razvoja na njihovom materinskom jeziku, u radu se spominje i uloga roditelja u jezičnom i dvojezičnom razvoju djece. Naime, osim što govor upućen djetetu ima izuzetnu važnost u razvoju njegova osjećajnog života, roditelji imaju velik utjecaj na djetetov govorni razvoj te mogu omogućiti da se dijete kroz izravni kontakt s jezikom nauči verbalno izražavati.

U posljednjem se poglavlju opisuje kratak intervju kojim je autorica pokušala provjeriti neke činjenice i spoznaje o dvojezičnosti.

2. DVOJEZIČNOST I PODJELA DVOJEZIČNOSTI

Upotreba dvaju ili više jezika u istoj populaciji vrlo je česta, a kao primjer možemo navesti Španjolsku u kojoj ima nekoliko autonomnih zajednica, poput Katalonije ili Baskije, čiji su stanovnici dvojezični. Međutim, u Španjolskoj postoje i zajednice s trojezičnim područjima, kao što je Galicija, čiji stanovnici zbog blizine Portugala govore portugalski, galicijski i španjolski jezik. O dvojezičnosti kao fenomenu o kojemu je provedeno niz istraživanja s aspekta nekoliko znanstvenih disciplina - psihologije, lingvistike, metodike, glotodidaktike, u literaturi postoje brojne definicije. Bhatia i Ritchie (2006 prema Weinreich, 1953) opisuju dvojezičnost kao alternativnu upotrebu dvaju jezika. Prema Garzanti talijanskom rječniku (1965, citirano u Močinić, 2011), dvojezičnost je definirana kao sposobnost pojedinca ili skupine da se koristi dvama različitim jezicima, odnosno dvojezičnost je usporedna upotreba dvaju jezika u pojedinca ili zajednici (Hrvatska enciklopedija, n.d.), dok je dvojezična ona osoba koja tečno govori ili se koristi obama jezicima. Titone (1972) je definirao dvojezičnost kao sposobnost pojedinca da govori drugim jezikom slijedeći pojmove i strukture toga jezika umjesto parafraziranja svoga materinskoga jezika. Vilke (1991) ističe da postoje dvije definicije dvojezičnosti, maksimalistička s kojom se označuje potpuno vladanje jezikom i minimalistička koja označuje djelomično korištenje jedne jezične vještine. Važno je naglasiti da su maksimalističku definiciju predlagali i zagovarali raniji lingvisti: „Prvotno je ta sintagma obuhvaćala pojedince koji imaju jednaku kontrolu nad dvama jezicima, kao da su im materinski“ (Gulan, 2016, str. 2, prema Bloomfield, 1933). S druge strane, Bradarić – Jončić i Kolarić (2012 prema McNamara, 1976) navode minimalističku definiciju prema kojoj je dvojezičnost posjedovanje minimalne jezične kompetencije u barem jednoj od četiriju jezičnih djelatnosti u jeziku drugome od materinskoga. U Jelaska i sur. (2005, str. 38) nalazimo dodatno pojašnjenje ovih dvaju suprotstavljenih definicija dvojezičnosti: „S jedne se strane dvojezičnima smatraju samo oni koji su tako ovladali dvama jezicima da ih govore (gotovo) kao izvorni govornici,

što je vrlo uska odrednica. S druge se strane dvojezičnima mogu smatrati i svi oni koji se služe dvama jezicima u bilo kojemu stupnju“.

Osim navedenih razlika u definicijama dvojezičnosti, neki autori u samu definiciju, osim ovladanosti jezicima uključuju i dodatne komponente ili dimenzije. „Za razliku od osoba koje odluče svojevolumno učiti novi jezik, dvojezična je osoba istodobno ili uzastopno izložena složenim jezičnim sustavima povezanim sa socijalnom, jezičnom, kognitivnom ili emocionalnom sferom“ (Lazarić i Drandić, 2017, str. 131 prema Contento, Melani, i Rossi, 2010). Bradarić-Jončić i Kolarić (2012) također naglašavaju višedimenzionalnost dvojezičnosti i navode sljedeće dimenzije: lingvističku, kognitivnu, razvojnu i socijalnu. Hamers i Blanc (1989) međutim ističu Mohantyevu (1994) verziju ograničavanja definicije dvojezičnosti na socijalno – komunikacijsku dimenziju, pri čemu su dvojezične osobe ili zajednice definirane kao one koje su sposobne udovoljiti komunikacijskim potrebama sebe i društva u svojoj normalnoj funkciji.

Navedene se definicije uglavnom odnose na usvajanje drugoga jezika, no dvojezičnost često podrazumijeva i učenje stranoga jezika. Vilke (1991) navodi da postoji velika razlika između usvajanja drugoga jezika i učenja stranoga jezika, te da se radi o dvama suštinski različitim procesima.

Drugi jezik djeca usvajaju zato što ih na to potiču situacije i prilike u kojima žive, a u mnogim je slučajevima mogućnost komunikacije s pojedincima koji su im bliski, ili s dijelom okoline, vezana uz upotrebu drugog jezika, dok je u slučaju stranog jezika učenje uglavnom neprirodno, svedeno na nekoliko sati organizirane tjedne nastave u toku koje se nastavnici itekako moraju potruditi da osmisle napor od kojeg djeca ne vide neposredne koristi. (Vilke, 1991, str. 74).

Pogledamo li bilo koju od ovih definicija možemo uočiti kako su one u samoj srži zapravo vrlo slične te da je teško „točno“ definirati i složiti se oko samo jedne definicije.

Možemo stoga zaključiti da je usvajanje drugoga i učenje stranoga jezika samo po sebi složen proces koji ovisi o osobi koja usvaja ili uči jezik i o situacijama u kojima se usvajanje, odnosno učenje, odvija te o nizu dodatnih čimbenika.

Jelaska (2005) navodi da se dvojezičnost dijeli na različite vrste te da se njome bavi opće jezikoslovlje. U nastavku rada daje se prikaz nekih od značajnijih vrsta dvojezičnosti.

2.1. Složena i koordinirana dvojezičnost

Prema Stančić i Ljubešić (1994), složena dvojezičnost odnosi se na usvajanje dvaju jezika u istom kontekstu (npr. kod kuće) dok se koordinirani model dvojezičnosti odnosi na usvajanje dvaju jezika u različitim kontekstima (npr. kod kuće i kasnije u inozemstvu).

2.2. Subtraktivna i aditivna dvojezičnost

Aditivna dvojezičnost odnosi se na razvijanje drugoga jezika ondje gdje materinski jezik djeteta nije ni zanemaran ni potiskivan te uključuje dva ravnopravna jezika, dok je subtraktivna dvojezičnost prisutna ondje gdje je materinski jezik djeteta niže društveno vrednovan. „Za razumijevanje dvojezičnosti koja nastaje u uvjetima migracija i koja određuje školsko napredovanje djece, bitni su pojmovi subtraktivne i aditivne dvojezičnosti“ (Stančić i Ljubešić, 1994, str. 292, prema Lambert, 1977).

2.3. Istovremena ili naknadna/slijedna dvojezičnost

Jelaska i sur. (2005) podijelili su dvojezičnost na istovremenu ili naknadnu. Istovremena dvojezičnost odnosi se na usvajanje dvaju jezika od samoga početka djetetovog jezičnog razvoja, dok se naknadna dvojezičnost odnosi na ovladavanje jezikom nakon što su već usvojene jezične osnove prvoga jezika. „Najčešća su granica tri godine, pa se usvajanje drugoga jezika nakon treće godine (do kada se usvajaju osnove materinskoga jezika) smatra slijednom dvojezičnošću“ (Jelaska i sur., 2005, str. 41). Za ove tipove dvojezičnosti Vilke (1991) koristi termine simultana i sukcesivna dvojezičnost.

Zadaci koje bilingvalno dijete mora obaviti učeći dva jezika istovjetni su zadacima što ih mora obaviti monolingvalno dijete. Ono mora: naučiti glasovni sustav jezika, naučiti kako

oblikovati riječi i kako ih kombinirati u iskaze, naučiti značenje riječi i značenje u različitim kontekstima, naučiti kako upotrebljavati jezik da bi komuniciralo sa svojom okolinom. (Vilke, 1991, str. 94)

Vilke (1991) ističe da se velik broj istraživanja bavio sukcesivnim bilingvizmom, i to na dva načina: proučavajući proces usvajanja drugoga jezika u globalu, ili proučavajući pojedine aspekte ovoga procesa.

2.4. Rana i kasna dvojezičnost

U Jelaska i sur. (2005) ističe se da se rana dvojezičnost postiže u dobi do jedanaeste – dvanaeste godine, kasna podrazumijeva mladenačku dvojezičnost do sedamnaeste – osamnaeste, a odrasla dvojezičnost odnosi se na period nakon toga. Jelaska i sur. (2005) također navode kako su istraživanja pokazala prednost rane dvojezičnosti, odnosno da su dvojezična djeca bolja u odvajanju semantičke i fonološke razine riječi, imaju višu metajeziku svijest te su kreativnija, dok odrasli dvojezični govornici imaju veću potrebu za uporabom rječnika. „Za razliku od njih, djeca nakon početne semantički ustrojene faze razdvajaju sustave dvaju jezika i ne miješaju riječi ni sintaksu“ (Jelaska i sur., 2005, str. 41).

2.5. Okomita i vodoravna dvojezičnost

„Okomita dvojezičnost odnosi se na upotrebu različitih dijalektalnih idioma i standarda unutar istog materinskog jezika, vodoravna dvojezičnost uključuje odnos dvaju stranih jezika u kontaktu (npr. hrvatski i neki strani jezik)“ (Bradarić-Jončić i Kolarić, 2012, str. 2). Jelaska i sur. (2005) ističu da se okomita dvojezičnost češće spominje jer je ona složenija pojava za otkrivanje i opisivanje, a vodoravna dvojezičnost podrazumijeva kada su jezici dovoljno različiti da ih svatko smatra dvama jezicima.

2.6. Govorna i znakovna dvojezičnost

Govorna i znakovna dvojezičnost podrazumijevaju služenje jednim govorenim i jednim znakovnim jezikom, ali i govorenje više različitih znakovnih jezika: „Osoba koja govori

dvama znakovnim jezicima (npr. američki i hrvatski znakovni jezik) po nečemu bi bila slična govorniku koji govori dva srodna jezika“ (Jelaska i sur, 2005, str. 42).

2.7. Uravnotežena i neuravnotežena dvojezičnost

Dvojezične osobe rijetko imaju potpuno uravnotežen jezični razvoj, tj. ne vladaju jezicima jednako kao jednojezični govornici. Obično je jedan jezik dominantan, a drugi slabiji. Međutim, dominacija određenoga jezika može se mijenjati kako se mijenjaju dob, obrazovanje, posao, mjesto stanovanja, prijatelji i motivacija. „Neuravnotežena se dvojezičnost naziva i dominantnom dvojezičnošću. Jedan je razlog to što se govornici služe svojim jezicima u različitim ulogama i s različitim ljudima, ne uvijek jednako često“ (Jelaska i sur., 2005, str 42).

2.8. Pasivna i aktivna dvojezičnost

Prema Jelaska i sur. (2005), pasivna je dvojezična osoba ona koja samo razumije drugi jezik, dok je aktivna dvojezična osoba ona koja je sposobna služiti se drugim jezikom, što bi značilo da ga zna i u govoru i pismu. „No svaka od tih dviju vrsta dvojezičnosti može uključivati i samo jednu od dviju jezičnih djelatnosti, npr. aktivna samo govorenje (rjeđe samo pisanje), a pasivna samo razumijevanje pisanih tekstova ili pak govora“ (Jelaska i sur, 2005, str. 44).

2.9. Višejezičnost

Višejezičnom se smatra osoba koja zna i govori tri, četiri, pet ili više jezika. „Različiti jezici višejezičnog govornika međuodnosom stvaraju jezične sposobnosti koje su šire od pukoga zbroja jezičnog znanja i jezičnih sposobnosti svakoga pojedinoga jezika koji zna“ (Jelaska i sur., 2005, str 47). Primjerice, u mnogim dijelovima Afrike i Azije stanovnici govore dva ili više jezika, pri čemu neki uz lokalne i etničke jezike govore i drugi autohtoni jezik koji je postao medij komunikacije između različitih etničkih grupa ili govornih zajednica. Osim toga, mogu govoriti i neki strani jezik, poput engleskoga, francuskoga ili španjolskoga, koji im je u vrijeme kolonizacije bio nametnut (Baker i Jones, 1998). Višejezičnost je, uslijed brojnih migracija kojima svakodnevno svjedočimo, sve češća pojava i u ostatku svijeta.

2.10. Prestižna dvojezičnost

U literaturi se pojavljuje i termin prestižna dvojezičnost koji se odnosi na govornike dvaju ili više jezika. Zbog dvojezičnosti takve osobe u svom društvu imaju visoki status, npr. djeca koja tečno govore francuski i engleski ili japanski i njemački obično će se smatrati prestižnim dvojezičnim govornicima. Budući da ovi dvojezični govornici često potječu iz obitelji srednjega i višega društvenog statusa, prestižna se dvojezičnost uglavnom povezuje s društvenim, kulturnim i ekonomskim ugledom (Baker i Jones, 1998). Također, među prestižnim dvojezičnim govornicima mogu se pronaći i osobe koje redovito putuju ili žive u inozemstvu.

3. JEZIČNI I DVOJEZIČNI RAZVOJ

U Engleskoj postoji legenda koja kaže da je škotski kralj James VI, koji je kasnije vladao i Engleskom kao Jakov I, jednom proveo lingvistički eksperiment kako bi otkrio kojim su jezikom govorili prvi ljudi na Zemlji. Dvoje tek rođene djece poslao je u pratnji gluhe i nijeme dadilje na nenastanjen otok, udaljen od obala Škotske. Mislio je da će tako otkriti od kojeg su jezika potekli svi ostali jezici. Pretpostavljao je da će djeca progovoriti hebrejski. (Vilke, 1991, str. 7)

Danas je posve jasno da djeca ne mogu progovoriti ako oko sebe ne čuju niti jedan jezik. Pravilan razvoj djetetova govora moguć je samo u interakciji djeteta i drugih ljudi, najčešće roditelja koji se u literaturi uglavnom navode kao govorni model tj. uzor djeci u razvoju govora. Hamers i Blanc (1989) navode da je jezični sustav samo jedan oblik ostvarenja općenitijeg semiotičkog sustava koji čini kulturu. Prema tome, iako djeca samostalno usvajaju jezik i govor, da bi do usvajanja uopće došlo neophodna su intenzivna, opsežna iskustva u verbalnoj komunikaciji s roditeljima, drugom djecom i ostalim bliskim osobama (Largo, 2013), što potvrđuju i Jelaska i sur. (2005) koji ističu da djeca brže i bolje uče govoriti ako im se roditelji ili bliski ljudi posvećuju. „Jezik je dio svih aspekata djetetova života, njegove egzistencije, a i izražavanja vlastitih osjećaja i potreba te način za povezivanjem s drugima“ (Vrsaljko i Paleka, 2019, str. 2). Govor koji je upućen djetetu ima značajnu ulogu i u razvoju njegova osjećajnog života, može potaknuti ali i osiromašiti njegov razvoj, posebno naglašavajući emocionalni i socijalni aspekt. Samim time govor je temelj ljudske komunikacije. „Dijete jezik ne uči, ono ga

usvaja te možemo reći da se materinski jezik razvija unutar djetetova govornog organizma. Preduvjet za to jest okolina koja govori, jezična zajednica“ (Velički i Katarinčić, 2011, str. 7). „Proces usvajanja jezika ovisi i o razvoju različitih domena i sposobnosti kao što su: percepcija, kognicija, motorika i socijalizacija“ (Vrsaljko i Paleka, 2018, str. 4, prema Ljubešić, 2003). Osim toga, za poticanje i razvijanje dječjeg govora potrebno je poznavati faze njegova razvoja. Naime, razumijevanje određenoga jezika kod djeteta kreće još u majčinoj utrobi kada čuju majčin glas. Od trenutka rođenja djeca znaju važne stvari o jeziku, a mnogo toga o njemu nauče i prije nego što izgovore i jednu riječ (Gopnik, Meltzoff i Kuhl, 2003). Kod usvajanja materinskoga jezika, prema Vilke (1991), postoje najmanje 4 aspekta toga procesa: 1. usvajanje glasovnog sustava, koje započinje s fiziološkim krikom odmah nakon rođenja djeteta, 2. upotreba jezičnih oblika vlastitog jezika, tj. gramatika, 3. sposobnost razumijevanja i priopćavanja značenja, tj. semantika, i 4. sposobnost da se upotrebom govora komunicira. Sva četiri aspekta međusobno su povezana i neodvojiva. Vilke (1991, str. 22) također naglašava sličnosti u razvojnom putu usvajanja različitih materinskih jezika: „Razvoj prvog jezika slijedi određenu razvojnu shemu specifičnu za jezik. Djeca počinju proizvoditi jezik u približno podjednako dobi, približno podjednakim tempom napreduju prema potpunom usvajanju jezika u različitim jezicima, kulturama i sredinama“. Velički i Katarinčić (2011) podijelile su usvajanje govora na dva osnovna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje. Predverbalno razdoblje traje od rođenja pa sve do prve smislene riječi, dok se verbalno razdoblje odnosi na period od prve smislene riječi pa sve do tzv. automatizacije govora (10. godine). Bogato jezično okruženje i raznovrsne i poticajne prilike za slušanje utjecat će i dovesti do pojavljivanja prvih riječi kod djeteta. „Djeca prolaze određenim različitim razvojnim stupnjevima u usvajanju bilo kojega jezika. Susreću se s jezikom već u prijerodnom razdoblju, nakon rođenja pokazuju određene jezične sposobnosti i sklonosti koje se mijenjaju i sužavaju ovisno o jeziku kojem su izložena“ (Jelaska i sur., 2005, str. 73). Međutim, da bi do usvajanja i jezične produkcije uopće došlo, Vilke (1991) spominje tzv. generator jezika koji se aktivira kada dijete dosegne određeni stupanj razvoja i tek onda ono počinje razumijevati i upotrebljavati jezik koji čuje oko sebe. „S oko šest mjeseci dijete počinje shvaćati značenje pojedinih riječi. Razumijevanje govora u početku je usko vezano uz nazočnost osobe kojoj se

govori, konkretnu aktivnost ili predmet, kao i uz situaciju u kojoj je dijete trenutačno“ (Largo, 2013, str. 264). Tijekom prve godine života, djetetov mozak se razvije do te mjere da počinje razumijevati pojedina pravila vlastitoga jezika, dok s tri godine već poznaje osnovnu strukturu govora. Prva riječ se uglavnom pojavljuje između 10. i 15. mjeseca života, a u dobi od 1 – 1,5 godine dijete izgovara riječi koje imaju funkciju rečenice, tzv. holofraze. Kod dvogodišnjaka se pak rečenica već sastoji od dvije riječi, što nazivamo „telegrafskim govorom“ (Velički i Katarinčić, 2011). U trećoj godini dijete koristi sve riječi, rečenice mu se sastoje od tri ili više riječi, te ono uglavnom s lakoćom prepričava događaje u vrtiću i kod prijatelja. „Od treće godine dijete također shvaća glasovnu strukturu riječi i primjećuje da su riječi koje su napisane sve zasebne jedinice“ (Vrsaljko i Paleka, 2018, str. 10, prema Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004). Od 5. do 6. godine života, dijete se koristi svim vrstama rečenica, a gramatička struktura uključuje padeže, glagolska vremena, prijedloge, množinu itd. Vrsaljko i Paleka (2018) navode da svako dijete ima pasivan i aktivan fond riječi. U pasivan fond riječi ubrajamo sve one riječi koje dijete razumije, ali ih ne upotrebljava, dok u aktivan fond ubrajamo sve riječi koje dijete koristi u vlastitom govoru. Svako pojedinačno dijete prilikom dolaska u vrtić donosi specifičnosti i različitosti sredine u kojoj odrasta. Vrsaljko i Paleka (2018) ističu kako djeca u vrtić dolaze s rječnikom roditeljskog doma, a u vrtiću usvajaju rječnik svakodnevne komunikacije. U vrtiću dijete sluša kratke priče i odgovara na pitanja vezana uz njih, te se susreće s nekim novim nepoznatim, ali i poznatim, situacijama koje odgojitelj treba imenovati kako bi dijete pravilno usvojilo riječi.

U posljednjih 40 i više godina javljale su se razne teorije i mišljenja o tome kako dijete usvaja jezik. Vilke (1991) spominje Piageta koji je smatrao da se kognitivni (spoznajni) i socijalni razvoj isprepliću i međusobno modificiraju, te zbog toga kod djece dolazi do egocentričnog govora. Piaget ga naziva „egocentričnim jer je upravljen prema djetetu samom, ali ne stoga što dijete ne interesiraju mišljenje i pogledi drugih ljudi, nego zato što ne shvaća da su njihovi pogledi i potrebe drugačiji od njegovih“. Piaget spominje „tri vrste govora: ponavljanje riječi i slogova koje nema nikakve društvene funkcije, monologe u kojima dijete govori samome sebi i suvremene monologe u kojima drugo lice služi kao poticaj za govor djeteta, ali se od njega ne očekuje da razumije ili prati

govor“ (Vilke, 1991, str. 11-12). Ruski psiholog Vygotsky „smatra da je prvobitna funkcija govora funkcija priopćavanja, društvenog povezivanja i djelovanja i odraslih i djeteta na okolinu“ te je po njemu prvobitni govor djeteta socijalan (Vilke, 1991, str. 14-15). Tek nešto kasnije, kako se dijete razvija, njegov socijalni govor prelazi u egocentričan i komunikativan govor. Vygotsky naglašava važnost samoga jezika kao sredstva pomoću kojega djeca djeluju, planiraju i pripremaju korake za rješavanje nekog problema. Vilke (1991, str. 16) također spominje Skinnera i naglašava kako je on

bio uvjeren da djeca uče jezik pomoću uvjetovanih refleksa koji su tvorili osnovu njegove teorije učenja. U teoriji su bitna dva pojma – poticaj ili podražaj i potkrepljenje. Poticaj je radnja što je izvodi organizam – u slučaju jezika to je djetetov iskaz – koji postiže određeni rezultat što služi kao potkrepljenje.

S obzirom da se usvajanje drugoga jezika, unatoč određenim sličnostima, ipak razlikuje od usvajanja materinskoga jezika, u nastavku će biti riječi o usvajanju jezika u dvojezičnom okruženju.

Kada govorimo o usvajanju dvaju jezika, nužno je istaknuti da će dijete preferirati jezik koji je ono moglo čuti prije rođenja te ujedno i jezik koji čuje u razgovoru drugih ljudi nakon rođenja.

U početku izgleda da bilingvalno dijete ne razlikuje vokabular dvaju jezika, nego ima jedan sustav koji se sastoji od riječi iz obaju jezika. Neke predmete i aktivnosti dijete imenuje riječima iz jednog, a neke iz drugog jezika. Dijete u toj fazi jezičnog razvoja upotrebljava dva sustava kao jedan jezik. Kako se razvija i raste, ono sve više razlikuje vokabular i gramatiku dvaju jezika. (Vilke, 1991, str. 96- 97)

Tako počinje povezivanje svakoga jezika uz određenu osobu. Međutim, Jelaska i sur. (2005) ističu da, ako se pri usvajanju dvaju jezika, majčinski i očinski jezik razlikuju, a roditelji se sustavno obraćaju djetetu svaki na svojem jeziku, dijete može imati dva materinska jezika: materinski i očinski. Tada je riječ o usvajanju materinskih jezika. Zbog svega navedenoga, u jezičnom je razvoju djeteta od iznimne važnosti roditelj i roditeljska dosljednost jer će se djetetov napredak temeljiti na asocijacijama tj. povezivanju svakoga jezika uz jednoga roditelja a kasnije i uz ostale članove obitelji. Što je govorno okruženje bogatije i zahtjevnije za stjecanje različitih iskustava, s različitim

mogućnostima za istraživanje, djeca će na prirodan način stjecati sve više znanja kroz „svakodnevne praktično - životne situacije“ (Silić, 2007, str. 43).

Osim usvajanja drugoga jezika važno je spomenuti i učenje novoga jezika, za koje Pavličević-Franić (2006) navodi da ovisi o mnogim čimbenicima između kojih izdvaja jezično znanje drugoga jezika ili idioma, što može dovesti do nadjezičnoga razmišljanja, te uvjete u kojima se jezik uči te razloge i poticaje za učenje. Vilke (1991, str. 78), između ostaloga, navodi i dob kao važan čimbenik: „Dob prvog susreta govornika s drugim jezikom utječe ne samo na sposobnost izgovora nego i na sposobnost usvajanja sintakse, vokabulara i sposobnost razumijevanja slušanjem“. Brojna su istraživanja pokazala da adolescenti i odrasli uče brže zbog bolje razvijenih kognitivnih sposobnosti, ali brojna su i ona istraživanja koja su dokazala da djeca koja su bila izložena drugom ili stranom jeziku od malih nogu postižu bolje rezultate od onih čija izloženost počinje u kasnijoj dobi. Istraživanja su također pokazala da će djeca, ako započnu učiti drugi jezik prije šeste godine života, usvojiti taj jezik bez stranoga naglaska, a da će nakon dvanaeste i trinaeste godine doći do transfera naglaska prvoga jezika (Vilke, 1991). Kada govorimo o ranojezičnoj komunikaciji, koja se odnosi na predškolu i niže razrede osnovne škole, gdje se proširuje komunikacija i na tzv. nematerinske idiome, stvara se novo višejezično okruženje. Djeca koja su istovremeno izložena dvama jezicima prolaze kroz fazu tzv. jezičnog miješanja (eng. *language mixing*), što bi značilo da će prilikom slaganja rečenica upotrijebiti jednu ili više riječi iz drugoga jezika. Lazarić i Drandić (2017) navode kako je tzv. jezično miješanje prirodna pojava, jer tijekom kontakta oba jezika zadržavaju svoj identitet, ne čine novi jezik, već preuzimaju neke elemente iz drugoga jezika i stvara se interakcija između različitih kultura koje se međusobno razumiju.

Tijekom jezičnoga razvoja djeci se povećava broj riječi i njihovih značenja, među njima se stvaraju sve složenije poveznice, tj. umne mreže. Riječi povezuju u sve složenije sintaktičke strukture sa sve manje odstupanja od jezika odraslih. Usvajajući gramatička jezična obilježja, usvajaju i znanje o uporabi jezika u određenome kontekstu, tj. pragmatičnu sastavnicu jer se iskazivanjem ili očitavanjem namjere ostvaruje pravo značenje. (Jelaska i sur., 2005, str. 73)

Bradarić-Jončić i Kolarić (2012) ističu da sva djeca prolaze kroz razdoblje u kojemu se kreću od jednoga do drugoga jezika, a da ih pritom ne odvajaju, te time stječu iskustvo u upoznavanju s dvama jezicima i dvjema kulturama. S vremenom se jezično miješanje (eng. *language mixing*) kod dvojezične djece znatno smanjuje.

Pavličević-Franić (2006) navodi da prilikom usvajanja stranoga i standardnoga hrvatskog jezika kod djeteta mlađe osnovnoškolske dobi dolazi do međudjelovanja dominantnoga jezičnoga sustava i usporednih ali nejednakovrijednih podsustava, što dovodi do stvaranja tzv. međujezičnog polja. Međujezično polje je preklapanje jezičnih elemenata u kojemu se istovremeno ostvaruje djelovanje najmanje dvaju jezičnih sustava. Međujezik (eng. *Interlanguage*) se sastoji „od elemenata i struktura materinskog jezika i jezika – cilja (jezik II)“ (Vilke, 1991, str. 87). Prema Pavličević-Franić (2006), međujezično polje treba razlikovati od pojmova jezične interferencije, transferencije i interpolacije. „Interferencija razumijeva razinu jačega prijenosa i utjecaja jednoga jezika na drugi, uključuje uzajamni međuutjecaj i međuodnos na razini govora i na razini jezika“ (Pavličević-Franić, 2006, str. 5, prema Škiljan 1980). Transferencija „označava blaži individualan i komunikacijski očekivan prijenos jezičnih elemenata“ (Pavličević-Franić, 2006, str. 5, prema Rosandić, 1991), a interpolacija „razumijeva uključivanje pojedinih elemenata iz L1 u L2 radi nadopunjavanja jezične praznine, radi uspješnije komunikacije čak i pod uvjetom pojave 'pogrješke', odnosno odstupanja od norme“ (Pavličević-Franić, 2006, str. 6, prema Vilke, 1991; Pavličević-Franić, 2005; Rosandić, 1991). U ranojezičnome razdoblju dolazi do „pogrješaka“ jer se sustavi preklapaju što je znak da dijete zna „lingvistički misliti“ (Pavličević-Franić, 2006). Vilke (1991) je istaknula Grosjeanove (1962) aspekte dvojezičnoga razvoja: početna faza u kojoj dijete miješa jezike, postupno odvajanje dvaju jezika, utjecaj jednoga jezičnoga sustava na drugi, jedan od dvaju jezika redovno postaje dominantan, te nagla promjena u ravnoteži kada se uvjeti promijene.

4. PREDNOSTI DVOJEZIČNOSTI

Sve do 60 – ih godina stav prema dvojezičnosti bio je negativan – vjerovalo se da on šteti intelektualnom razvoju pojedinca. No politički pokreti za prava manjina, osobito u SAD-u, te istraživanja dvojezičnosti, doveli su do promjene stavova i uviđanja koristi od dvojezičnosti. (Bradarić – Jončić i Kolarić, 2012, str. 3)

Danas je uvriježen stav da dvojezičnost i višejezičnost donosi komunikacijske, kulturalne i kognitivne prednosti govornicima dvaju ili više jezika. Komunikacijske su prednosti često usko vezane uz kulturalne jer se odnose na stjecanje iskustava s dvjema kulturama koje mogu obogatiti život dvojezične osobe. Međutim, kako je u današnje doba sve češća pojava da roditelji govore različitim jezicima, korištenje dvaju jezika unutar obitelji omogućuje djetetu da se sporazumije s obama roditeljima na njihovom prvom jeziku. Baker i Jones (1998) navode kako je mnogim majkama i očevima izuzetno važno da mogu razgovarati s djetetom na svom prvom jeziku jer im je on materinski i na njemu se mogu bolje izraziti. Komunikacijska prednost također uključuje i sporazumijevanje s većim brojem ljudi, kako u svojoj zemlji, tako i tijekom putovanja jer se na taj način, između ostaloga, mogu stvarati i nova prijateljstva. Baker i Jones (1998) navode da dvojezične osobe pokazuju veću senzibilnost u komunikaciji jer stalno razmišljaju kojim će se jezikom koristiti u različitim situacijama. Također navode kako su dvojezične osobe suosjećajnije i strpljivije u komunikaciji s drugim osobama koje ne vladaju u potpunosti njihovim jezikom. Prema Bradarić-Jončić i Kolarić (2012), dvojezične su osobe osjetljivije na semantičke odnose među riječima, bolje su u reorganiziranju perceptivne situacije, bolje analiziraju rečenične strukture i otkrivaju pravila, kreativnije su u rješavanju problema i efikasnije u istovremenom obavljanju više zadataka (npr. vožnja uz ometajuće podražaje). Dvojezičnost djeci omogućuje individualni i društveni razvoj.

Aktivnosti u predškolskim ustanovama mogu obogatiti njihovo iskustvo i donijeti znatne koristi. Služe za poboljšanje kompetencija poput razumijevanja, izražavanja, komunikacije i rješavanje problema, omogućujući djeci da uspješno komuniciraju s vršnjacima i odraslima. Također, mogu poboljšati koncentraciju i ojačati samopouzdanje. (European Commission, 2011)

Poznavanje drugih jezika i funkcioniranje s njima, otvara nam mnoga vrata u budućnosti, može nam olakšati pronalaženje posla te nas kulturno obogaćuje. Kognitivne prednosti dvojezičnosti također su usko povezane s dvjema prethodno navedenim prednostima – komunikacijskom i kulturalnom. Naime, utvrđeno je da različita kulturna pozadina, praćena dvojezičnošću, ima pozitivan utjecaj na djetetovu sposobnost učenja ili usvajanja drugoga ili stranoga jezika (European Commission, 2011). Osim toga, „Istraživanja su pokazala da dvojezičnost može imati pozitivan učinak na kognitivni razvoj kada su oba jezika poštovana i podržana u akademskom i socijalnom smislu. Najizraženija kognitivna prednost dvojezičnosti jest razvijenija *metajezična svjesnost*“ (Bradarić-Jončić i Kolarić, 2012, str. 4 prema Hakuta i Bialystok, 1994). Metajezična svjesnost je sposobnost raspravljanja i razmišljanja o lingvističkoj naravi upotrebe jezika. Ostale su prednosti dvojezičnosti brži napredak u ranom kognitivnom razvoju i kreativno razmišljanje (Baker i Jones, 1998), i prednost dvojezične djece nad jednojezičnom u zadatku dosjećanja pri testiranju na materinskom jeziku (Gulan, 2016). „Kognitivna prednost koju dvojezične osobe imaju nad jednojezičnima sve je istaknutiji predmet istraživanja u području dvojezičnosti, posebno u području izvršnih funkcija za koje se smatra da su bolje kod dvojezične djece i odraslih govornika“ (Gulan, 2016, str. 2, prema Bialystok i Martin, 2004, Costa Hernandez i Sebastian-Galles, 2008; Gold, Kim, Johnson, Kryscio i Smith, 2013). Bradarić-Jončić i Kolarić (2012) ističu da dvojezična djeca imaju manji opseg vokabulara u svakome od dvaju jezika, ali kombinirano on se može usporediti s onime u jednojezične djece ili je čak i veći. Nadalje, „Mnoge jezične oblike specifične za pojedini jezik dvojezična djeca usvajaju u isto vrijeme kao i jednojezična djeca“ (Bradarić-Jončić i Kolarić, 2012, str. 3, prema Paradise i Genesee, 1996). Dakle, iz navedenoga je razvidno da su prednosti dvojezičnosti, čak i od najranije dobi, brojne i da se manifestiraju na različite načine i u različitim aspektima ljudskoga života i djelovanja.

5. ULOGA RODITELJA U RAZVOJU DVOJEZIČNOSTI KOD DJETETA

Roditelji mogu potaknuti djetetov govorni razvoj u prvom, ali i u drugom ili stranom jeziku ako imaju pozitivan odgojni stav te ako ne kritiziraju djetetove pogreške. Nadalje, kada govorimo o dvojezičnosti, roditelji su ti koji još i prije rođenja odlučuju hoće li djecu odgajati dvojezično ili višejezično od rođenja ili tek u određenoj dobi. Međutim, često se i roditelji i djeca nađu u situaciji u kojoj nemaju mogućnost odlučivanja već ih život u drugoj zemlji usmjeri ka dvojezičnom ili višejezičnom odgoju djece. Oslanjajući se na istraživanja i mišljenja stručnjaka, Vilke (1991) predlaže sljedeće:

Započnite s oba jezika što je moguće prije. Djeca u cijelom svijetu rastu kao bilingvi, a ustanovljeno je da rani bilingvizam nije štetan. Prirodno okruženje kao što su obitelj i dječje igralište pogodna su mjesta za razvijanje bilingvizma. Roditelji moraju nastojati da svojoj djeci daju dobre jezične modele i moraju biti svjesni da usvajanje drugog jezika nije lagano nikome, pa čak ni djetetu. Drugi jezik treba uvoditi postepeno. Da bi naučilo jezik, dijete treba komunicirati i s odraslima i s djecom koja su izvorni govornici tog jezika. (Vilke, 1991, str. 116)

Vilke (1991) navodi i neke strategije koje roditeljima mogu olakšati odgoj dvojezične djece u okruženju u kojemu su jedan ili oboje roditelja stranci. Strategije koje su predstavljene u knjizi su: kombinirana strategija, jedna osoba – jedan jezik, u početku jedan jezik, oba roditelja govore s djecom jezik II, oba roditelja govore s djecom jezik I. U kombiniranoj strategiji roditelji upotrebljavaju oba jezika naizmjenice.

U većini slučajeva roditelj – stranac u zemlji prelazi s jednog jezika na drugi, a roditelj izvorni govornik jezika govori svoj jezik. Često se jezikom II govori u obitelji poslije putovanja i boravka u zemlji tog jezika, djelomično zato da bi djeca imala jezično što više koristi od boravka tamo. Ta je strategija vjerojatno najprirodnija, ali postoji opasnost da se jezik II zanemari, pa da prevladava jezik I. (Vilke, 1991, str. 117-118).

Strategija jedna osoba – jedan jezik spominje se davne 1913. godine kada su francuski jezikoslovac Jules Ronjat i njegova žena Njemica željeli odgojiti svoga sina Louisa bilingvalno, te im je prijatelj savjetovao da svaki roditelj govori s djetetom svojim materinskim jezikom. Na taj bi način dijete bez prevelikog i posebnog napora naučilo oba jezika te bi vezalo svaki jezik uz određenu osobu i ne bi došlo do miješanja. Vilke (1991) ističe kako je jedna od prednosti ta što dijete dobiva od odraslog autentičan input, a svaki roditelj može govoriti svoj materinski jezik i tako uspostaviti prirodniji

emocionalni odnos s djetetom. Vilke (1991) navodi da strategija „u početku jedan jezik“ može dovesti do problema jer u nekom trenutku jedan od roditelja – izvorni govornik drugoga jezika mijenja jezik na kojemu je s djetetom već uspostavio emocionalni odnos. Posljednje dvije strategije „oba roditelja govore s djecom jezik II“ i „oba roditelja govore s djecom jezik I“ autorica ne preporučuje jer može uzrokovati dodatne poteškoće a osim toga, strategija „oba roditelja govore s djecom jezik I“ ne može djecu dovesti do dvojezičnosti. Vilke (1991) navodi kako roditelji trebaju biti ustrajni i konstantno dijete motivirati.

Mc Laughlin navodi primjer petogodišnjeg djeteta koje je odraslo u Njemačkoj, ali je bilo izloženo engleskom od strane oca Amerikanca. Dijete nikad u Njemačkoj nije govorilo engleski, ali kad je otišlo u SAD i tamo krenulo u vrtić, odjednom je progovorilo engleskim, koji je doduše bio pun pogrešaka, ali se dijete moglo njime vrlo dobro sporazumijevati. Kao da je potreban određeni period inkubacije prije nego što dijete progovori. (Vilke, 1991, str. 122, prema McLaughlin, 1984)

Prema tome, možemo samo ponoviti da je uloga roditelja izuzetno važna za dječji jezični razvoj, neovisno o tome radi li se o jednojezičnom ili pak dvojezičnom razvoju. U nastavku je prikazan razgovor s majkom dvoje dvojezičnih i jednog višejezičnog djeteta.

6. UPITNIK

Radi provjere nekih tvrdnji o dvojezičnosti provedeno je istraživanje o utjecaju dvaju i više jezika na djecu u jednoj meksičko - hrvatskoj obitelji koja živi u Zagrebu. Razgovor se odvijao na španjolskom jeziku. Radi se o djeci čija je majka Meksikanka a otac Hrvat. Tijekom istraživanja dob starijeg djeteta, Marca¹, iznosila je 10 godina, srednjeg djeteta Juana 5 godina i najmlađe članice obitelji, Marie 4 godine. U obitelji se koriste trima različitim jezicima, Natalia, njezin suprug Ivan i sin Marco govore hrvatski, engleski i španjolski, dok sin Juan i kćer María govore hrvatski i španjolski. Obitelj od samog rođenja djece živi u Hrvatskoj gdje djeca pohađaju osnovnu školu i vrtić. Ljetne i ponekad božićne praznike, provode u Mexico Cityu kod obitelji koja s njima komunicira

¹ Radi zaštite identiteta stvarna imena ispitanika su izmijenjena.

isključivo na španjolskom jeziku. S djecom je majka od njihovog rođenja govorila španjolski jezik, a otac hrvatski. Prema riječima majke, djeca su u početku provodila najviše vremena s njom te im se ona obraćala, pjevala pjesmice i čitala slikovnice na španjolskom jeziku. Kada je Marco krenuo u školu, počeo je učiti engleski jezik, dok Juan i María u vrtiću komuniciraju isključivo na hrvatskom jeziku. Djeca u razgovoru s majkom upotrebljavaju španjolski jezik, prema principu „jedan roditelj – jedan jezik“, iako majka ističe da zna doći do tzv. miješanja jezika (eng. *language mixing*) te u rečenici znaju upotrijebiti riječi na hrvatskom, a istu pojavu uočili su i u razgovoru djece s ocem. Također, majka je u razgovoru navela kako nije u mogućnosti procijeniti kojim se jezikom djeca najbolje služe.

1. Na kojem jeziku se djeca obraćaju Vama i Vašem suprugu?

Natalia: Suprugu se naravno obraćaju na hrvatskom jeziku, dok sa mnom razgovaraju na španjolskom. Iako, prilikom razgovora sa mnom na španjolskom, znaju u rečenici ubaciti riječi na hrvatskom, npr. neke riječi za koje ne znaju ili se ne mogu sjetiti kako se kažu na španjolskom.

2. Koji jezik prevladava tj. koji jezik smatrate da im je materinski?

Natalia: Teško je za odlučiti. Dok je samo suprug u početku radio, djeca su sa mnom provodila najviše vremena, sada je to podijeljeno jer sam i ja počela raditi. Marco kod kuće s ocem govori hrvatski, sa mnom španjolski, u školi hrvatski, dok s bratom i sestrom miješa. Juan i María isto tako.

3. Koje jezike djeca uče u vrtiću/školi?

Natalia: Marco u školi uči hrvatski i engleski, dok Juan i María u vrtiću nisu upisani na poseban program engleskog jezika, već s odgojiteljicama razgovaraju na hrvatskom.

4. Miješaju li djeca jezike dok razgovaraju s Vama i Vašim suprugom?

Natalia: Naravno. To se zna često događati, kao što sam rekla prilikom razgovora sa mnom znaju ubacivati u rečenici riječi na hrvatskom. Iako se zna dogoditi i da prilikom razgovora sa svojim ocem ubace riječi na španjolskom.

5. Jeste li ikada primijetili da dijete s prijateljem (ili bratom/sestrom) razgovara na stranom jeziku koji oboje uče?

Natalia: Iskreno, nisam zamijetila kod prijatelja. Međusobno ponekad znaju razgovarati i na hrvatskom i na španjolskom, dio rečenice im je na hrvatskom a dio na španjolskom.

6. Po Vašem mišljenju, jesu li djeca svjesna da govore drugi jezik i shvaćaju li razliku između hrvatskog i drugog jezika, u ovom slučaju španjolskog te vide li razliku između sebe i druge djece koja ne uče/ne govore strani jezik?

Natalia: Smatram da je svo troje svjesno da se, nazovimo tako, razlikuju više od ostale djece, ali nikada se nisu zamarali oko toga. Svjesni su da su posebni i jedinstveni na svoj način. Marco shvaća razliku između hrvatskog i španjolskog, dok su Juan i María svjesni ali još uvijek ne shvaćaju.

Kao što možemo vidjeti u opisu ovoga intervjua, djeca su izložena istovremenoj dvojezičnosti te prolaze kroz faze tzv. jezičnog miješanja (eng. *language mixing*) upotrebljavajući u razgovoru riječi iz hrvatskoga i španjolskoga jezika. U naknadnom razgovoru, nekoliko tjedana kasnije majka je ispričala da su se djeca prilikom tromjesečnog odmora i boravka u Mexico Cityu ljetos brzo prilagodila i priviknula samo na španjolski jezik, te su svega jedanput dnevno po 2-3 minute razgovora s ocem provela govoreći hrvatski. Vrativši se u Hrvatsku, smatrala je da će im ponovna prilagodba na hrvatski predstavljati problem, no iznenadila se jer nije bilo nikakvih problema s ponovnim korištenjem hrvatskoga jezika.

7. ZAKLJUČAK

Kao što je u ovom radu predstavljeno, dvojezičnost je širok i vrlo kompleksan pojam koji se istražuje već godinama i još uvijek je aktualna tema te nema jedinstvene definicije ovoga pojma oko koje se slažu svi autori. Međutim, ako bismo morali ponuditi najjednostavniju definiciju, mogli bismo reći da dvojezičnom osobom smatramo onu osobu koja tečno govori i koristi se dvama jezicima. Osim brojnih definicija dvojezičnosti, u literaturi se mogu pronaći i različita objašnjenja koga smatramo dvojezičnim osobama, različite definicije određivanja dvojezičnosti, kriteriji, različite dimenzije te prednosti i nedostaci dvojezičnosti. Kako bi djeca usvojila jezik, koji je dio svakog aspekta njihovih života, potrebna im je verbalna komunikacija s roditeljima i drugim odraslim osobama, jer ipak su odrasle osobe te koje najbolje poznaju jezik i

njihova je zadaća djeci biti govorni uzor. Međutim, kako bismo na odgovarajući način poticali i razvijali dječji govor potrebno je poznavati sve faze njegova jezičnoga razvoja i omogućiti djetetu bogato jezično okruženje. S obzirom da djeca u vrtić dolaze s rječnikom roditeljskoga doma, a u vrtiću usvajaju rječnik svakodnevne komunikacije kroz razne priče i teme koje se obrađuju, djeca koja su istovremeno izložena dvama jezicima često prolaze kroz fazu tzv. jezičnog miješanja (eng. *language mixing*). Drugim riječima, dvojezično dijete će prilikom slaganja rečenica na jednome jeziku upotrebljavati jednu ili više riječi iz drugoga jezika, što potvrđuju i odgovori majke o dvojezičnom razvoju djece u intervjuu koji je opisan u ovome radu. Osim toga, iz majčinih se odgovara vidi da djeca jezike vežu i posebno odvajaju za svakog roditelja prema spomenutoj strategiji „jedan roditelj – jedan jezik“. Na kraju možemo zaključiti da je za dvojezični razvoj djeteta, između ostaloga, važna roditeljska dosljednost, upornost, ali i pozitivan pristup, posebice jer su istraživanja pokazala brojne prednosti dvojezičnosti.

Za sam kraj ovoga rada, navela bih citat Andree Močinić (2010, str. 181), s kojim sam se susrela prilikom istraživanja literature: „Dvojezičnost je sadašnjost, ali i, ponajviše, budućnost našeg svjetskog društva“.

LITERATURA

Baždarić, T. (2015). Obitelj pred izazovima dvojezičnosti: zablude i istina o učincima istovremene dvojezičnosti na djecu i obitelj. *Acta Iadertina*, 12(1), 1-15. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/190121> (4.5.2019)

Bhatia, T. K., Ritchie W., C. (Ed.). (2006). *The Handbook of Bilingualism*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Bradarić – Jončić, S., Kolarić, B. (2012). Dvojezično obrazovanje gluhe djece. Zagreb: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 48 No.1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/79043> (20.7.2019)

Baker, C., Jones, S. P. (1998). *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Clevedon; Philadelphia, PA: Multilingual Matters. Dostupno na https://books.google.hr/books?id=YgtSqB9oqDIC&printsec=frontcover&source=gb_s_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (10.8.2019)

European Commission. (2011). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable: A Policy Handbook*. Dostupno na https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/early-language-learning-handbook_en.pdf (2.7.2019)

Gopnik, A., Meltzoff, A. N., Kuhl, P. K. (2003). *Znanstvenik u kolijevci: što nam rano učenje kazuje o umu*. Zagreb: Educa.

Gulan, T. (2016). *Komparativna analiza metoda istraživanja dvojezičnoga semantičkog pamćenja*. Rijeka: Psihologijske teme, Vol. 25 No. 3. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=250133 (3.9.2019)

Hamers, J. F., Blanc, M. H.A (1989). *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hrvatska enciklopedija: definicija dvojezičnosti. Dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=7640> (2.7.2019).

Hržica, G., Padovan, N., Kovačević, M. (2011). Društvenojezični utjecaj na dvojezičnost – hrvatske dvojezične zajednice u Istri i Beču. *Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, Vol. 2 No. 12. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/81944> (26.6.2019)

Jelaska, Z., Blagus, V., Bošnjak, M., Cvikić, L., Hržica, G., Kusin, I., Novak – Milić, J., Opačić, N. (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Krajnović Medved, M. (2005). Dynamism of Successive Childhood Bilingualism. *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia : Revue publiée par les Sections romane, italienne et anglaise de la Faculté des Lettres de l'Université de Zagreb*, Vol. 50 No. -. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/17389> (4.7.2019)

Largo, R. H. (2013). *Sretno djetinjstvo: razvoj i odgoj u prve četiri godine života*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Lee, M., Shetgiri, R., Barina, A., Tillitski, J., Flores, G. (2015). Raising Bilingual Children: A qualitative study of Parental Attitudes, Beliefs, and Intended Behaviors. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 37(4) 503 – 521. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27057083> (20.7.2019)

Lazarić, L., Drandić, D. (2017). Early Bilingualism in a Multicultural Community. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 19 No. Sp.Ed.1. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=271327 (4.5.2019)

Malivuk Vujnović, K., Palmović, M. (2015). Dvojezično usvajanje jezika: povezanost s jezičnim teškoćama i nejezičnim sposobnostima. *Logopedija*, Vol. 5 No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140211> (20.7.2019)

Močinić, A. (2010). Bilingual Education. *Metodički obziri : časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu*, Vol. 6 3 No. 13. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=106645 (4.5.2019)

Pavličević – Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, Vol. 1 No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/10362> (20.7.2019)

Silić, A. (2007). *Prirodno učenje stranog (engleskog) jezika djece predškolske dobi*. Zagreb: Mali profesor.

Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Velički, V., Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu – Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa

Vrsaljko, S., Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno – jezičnog razvoja. *Magistra Iadertina*, Vol. 13 No. 1. Dostupno na

https://www.researchgate.net/publication/331636167_Pregled_ranoga_govorno-jezicnoga_razvoja

Županović Filipin, N. (2015). Usvajanje govora kod dvodijalektalnoga djeteta: jezični razvoj, utjecaji i ishodi. *Jezikoslovlje*, Vol. 16 No. 2-3. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/151436> (4.9.2019)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Kojom ja, Matea Grgić, izjavljujem da sam završni rad pod naslovom Dvojezičnost kod djece rane i predškolske dobi izradila sama, uz mentorstvo doc. dr. sc. Alenke Mikulec.

ZAHVALA

Ovim putem željela bih se zahvaliti svojoj mentorici doc. dr. sc. Alenki Mikulec, koja mi je kroz ove tri godine studiranja bila velika podrška i osoba na koju sam uvijek mogla računati te koja je sa svojim stručnim savjetima i vodstvom pomogla pri izradi ovog završnog rada.

Zahvaljujem svojoj obitelji, posebno baki i mami, koje su mi svih ovih godina pružile podršku, vjerovale u mene, hrabrile i bezuvjetno voljele.

